

ozbiljno jezičkog jedinstva. Jezik pomalo i sam uklanja takve slučajeve, ali u takvim bi se primjerima ipak moglo i svjesno intervenirati kako bi se anomalije uklanjale u pravcu koji bi čuvao razne riječi za razne pojmove, a ne bi uklanjao jednu riječ i opterećivao drugu i njezinim značenjem. Drugim riječima, korisno bi bilo propagirati razlikovanje *jezički* i *jezični* na zapadu, *poručiti* i *naručiti* na istoku, a ne uklanjati parove zato što na zapadu s a d a postoji samo *jezični* i na istoku samo *poručiti*. Zrelost, racionalnost i tolerantnost neka se pokaže tako da svatko izabire ono što predstavlja bogatstvo za cjelinu, bez obzira na podrijetlo pojedine riječi. Pri tome će u nekim slučajevima nastajati sinonimi, ali i oni su bogatstvo jezika — omogućuju variranje, nijansiranje, diferenciranje, daju boju.

U »Jeziku« se već više puta pisalo o riječima koje se u praksi ne razlikuju uvijek dovoljno, a osobito je vrijedan suradnik na tome poslu mladi slavist Milan Šipka. Bit će slobodan da čitaoc podsjetim na neke od tih problema: izum: pronalazak (S. Hondl, god. V, str. 55—57), prehrana: ishrana (Lj. Jonke, g. V, 122—124), ukus: okus (M. Šipka, g. VI, 46—49), puk: narod (D. Brozović, g. VII, 97—109), broj: brojka (M. Šipka, g. VII, 140—146), raspolaganje: raspoloženje (M. Šipka, VIII, 58). Takvih priloga ima i u »Našem jeziku« i u raznim drugim časopisima i knjigama, a »Jezik« će im uvijek davati svoj prostor na raspolaganje (ne: »na raspoloženje«).

NAČELA I PRIMJENA LOGIČKE INTERPUNKCIJE

Ljudevit Jonke

1. Kad se u posljednje vrijeme kod nas govorilo i pisalo o načelima na kojima je zasnovan novi »Pravopis hrvatskosrpskoga književnog jezika« (1960), najviše je kritika upućeno na tzv. slobodnu ili logičku interpunkciju koju taj Pravopis uvodi. Mnogi su prosvjetni radnici, učitelji, nastavnici i profesori, u Zagrebu, Osijeku, Splitu i u drugim mjestima, isticali kako im je novom interpunkcijom znatno otežan rad u jezičnoj nastavi osnovnih i srednjih škola. Prigovori su se uglavnom odnosili na neodređenost i tešku shvatljivost slobodne interpunkcije za učenika koji se tek uvodi u pismenost i koji tek upoznaje jezične osobine i zakonitosti. Pri tom se ujedno napominjalo kako je prijašnja gramatička interpunkcija bila određena, jasna i lako shvatljiva na svim školskim stupnjevima. Rečeno je nadalje da i pri razmatranju građe prostih, nezavisno-složenih i zavisno-složenih rečenica gramatička interpunkcija u znatnoj mjeri pomaže uočavati složenost svih vrsta rečenice te služi kao značajno orijentaciono sredstvo, kao neki putokaz.

Moram priznati da u tim prigovorima, koliko se odnose na osnovne i srednje škole, ima mnogo istine. To je uostalom konstatirala i Pravopisna

sekcija Hrvatskog filološkog društva u Zagrebu na svojem zasjedanju u mjesecu veljači g. 1954. O tome je izvijestio svoje čitaoce i časopis »Jezik« u travanjskom broju g. 1954. ovim riječima: »Po jednome (mišljenju) treba u nas i dalje zadržati t. zv. gramatičku interpunkciju, jer je određenija i lakša i za škole i za prosječno pismene ljude.«¹ I dalje: »Za gramatičku interpunkciju izjasnio se pretežan broj članova sekcije, pa će se jamačno ona unijeti u nacrt novog pravopisa, koji priprema Pravopisna sekcija.«² Ali treba odmah dodati da se i u Pravopisnoj sekciji, koja je pripremala Pravopis za potrebe hrvatske književnosti, nauke, publicistike i školstva, formiralo i drugo mišljenje koje se protivilo uvođenju gramatičke interpunkcije u hrvatski pravopis. I o tom izvješćuje »Jezik« u spomenutom članku: »Po drugom mišljenju treba uvesti slobodniju, t. zv. stilsku interpunkciju, koja se ne bi zasnivala na gramatičkim, nego na stilskim elementima.«³ Baš zbog takva podijeljenog mišljenja Pravopisna je sekcija izradila dva prijedloga o interpunkciji, jedan o gramatičkoj i drugi o stilskoj, objavila ih i stavila na diskusiju u spomenutom broju »Jezika« na str. 118. do 121. Ali sadržaj i način diskusije uskoro se znatno promijenio kad se već iduće godine, prema Novosadskim zaključcima o hrvatskosrpskom jeziku i pravopisu od 10. prosinca 1954, u proljeće 1955. prešlo na izradu zajedničkog hrvatskog i srpskog pravopisa.

U novoj je situaciji, dakako, stupila na poprište i treća, logička ili slobodna interpunkcija, koja je već bila u upotrebi u srpskoj književnosti i školstvu po Belićevu »Pravopisu srpskohrvatskog književnog jezika«. U diskusiji koja se o tom vodila u Pravopisnoj sekciji razmatrana su potanko sva tri prijedloga. Branioci logičke ili slobodne interpunkcije isticali su da se za nju u velikoj mjeri zalažu književnici jer im ona omogućuje da s tananim nijansama izražavaju svoje misli, dok ih gramatička interpunkcija sputava svojim gramatičkim kriterijima i shematičnošću, pa i šablonom. Takve tanane nijanse prikazao je prof. Aleksandar Belić već g. 1949. u beogradskom časopisu »Naš jezik« u raspravi »O stavljanju zapete«.⁴ Stavljanje ili izostavljanje zareza u sličnim rečenicama po logičkoj interpunkciji može po Belićevu prikazu dati živost samoj slici koju pisac prikazuje, a može da naglasi i važnost ili sporednost neke misli u složenoj rečenici. Da čujemo sama prof. Belića: »Tako u drugoj rečenici: *Za vreme celog razgovora koji je trajao više od jednog sata momci su kao bezglasne senke dodavali jedan drugom i podnosili konsulu i veziru sve što ceremonijal zahteva* — pisao nije naročito hteo da odvoji zapetama »*koji je trajao više od jednog sata*«, da bi što više dodao živosti samoj slici koju je pretstavljao. I time je postigao

¹ Vidi članak »Prijedlozi Pravopisne sekcije o zarezu«, »Jezik« II, 4. str. 117.

² O. c., str. 117.

³ O. c., str. 117.

⁴ Aleksandar Belić: O stavljanju zapete, Naš jezik, 1949. str. 7—23.

željeni utisak. Međutim u rečenici *Usled zime, koja je te godine bila blaga i trajala kratko, ti su glasovi dobili prvi izgled stvarnosti* — jasno se vidi da je rečenica među zapetama zaista za tekst sasvim sporedna.⁵ Takva argumentacija, a i ostala u spomenutoj raspravi i u diskusiji koja je naglašavala da je važnije uzimati u obzir potrebe književnika, pisaca nego potrebe učenika, svakako je uvjerljiva te je tako logička interpunkcija preteglā nad gramatičkom i stilskom. Pri svemu tome znatnu je ulogu odigrala i obostrana težnja da u zajedničkom pravopisu treba da bude predviđen samo jedan način interpunkcije. Ali to, dakako, nije oslobodilo Pravopisnu komisiju dužnosti da dotadašnju logičku interpunkciju u pojedinostima usavrši, pa je to donošenjem novog Pravopisa i učinjeno.

2. Logička se interpunkcija zove i slobodna, pa taj naziv mnoge zbunjuje kao da se po toj logičkoj ili slobodnoj interpunkciji može zarez stavljati po miloj volji piščevoj. Pri tom kao da odlučuje osjećanje piščevo, ovdje mu se čini, a ondje mu se ne čini da treba staviti zarez. To je dakako potpuno pogrešno mišljenje. I logička interpunkcija ima sasvim jasne kriterije po kojima zarez dolazi na nekom mjestu ili ne. Čak ni one dvije sprijeda spomenute rečenice u Belićevu tekstu ne govore u prilog samovoljnosti logičke interpunkcije, nego naprotiv pokazuju da stavljanje zarezā nužno slijedi iz smisla same rečenice. Ako je onom odnosnom rečenicom bilo kazano nešto sporedno, nešto što nije bitno povezano s prijašnjom rečenicom, onda to nije s njom ni neposredno vezano, pa se stoga odjeljuje zarezom. Dakako, može se reći i obrnuto: ako je odnosna ili koja druga rečenica misaono bitno povezana s glavnom rečenicom, tada je nije potrebno ni odjeljivati zarezom. Smisao dakle određuje da li će doći zarez ili ne, a nipošto ne samovolja piščeva. Ali kako dobar pisac zaista dobro i poznaje smisao onoga što želi reći, on je u prvom redu zvan da o interpunkciji donese odluku. Samo ta odluka mora biti donesena s obrazloženjem ili bar mora uključivati u sebi obrazloženje, a ne može biti ovisna o tome kako se njemu sviđa.

Ovako smo se evo približili samoj jezgri problema. Osnovno je načelo logičke interpunkcije da se ono što je u mislima tijesno povezano i predstavlja cjelinu ne smije ni u pisanju odvajati zarezom. »Sve što je u mišljenju našem«, veli prof. Belić u spomenutoj raspravi, »povezano vezama zavisnosti, dakle najtešnjim vezama koje se zamisliti mogu, ne može biti odvojeno pri pisanju, i obrnuto, sve što je odvojeno u mišljenju ne može biti spojeno pri pisanju.«⁶ Pravopis je usvojio tu misao i razradio je u pojedinostima na praktičnim primjerima jer nije uvijek lako bez upozorenja shvatiti te »veze zavisnosti« i tu »odvojenost u mišljenju«. Pravopisni tekst prepričava

⁵ O. c., str. 20.

⁶ O. c., str. 10.

to jednostavnijim riječima »da se ono što je u mislima tijesno međusobno povezano i predstavlja jednu cjelinu ni u pisanju ne rastavlja i da se, obrnuto, dijelovi koji čine cjelinu za sebe odvajaju zarezom od ostalih dijelova rečenice«. ⁷ Odatle slijedi da se riječi, skupovi riječi i rečenice kada su zavisni od drugih riječi i rečenica, i kada s njima po smislu čine cjelinu, ne odvajaju zarezom od njih. Evo primjera: *Imao je njegovanu sijedu bradu. — Obukao je nove duboke cipele. — Idem na more da se oporavim. On se brzo spremi pa ustade i pođe.*

Ali odatle slijedi i to da one dijelove koji ne zavise jedan od drugog, nego kao ravnopravni stoje jedan pored drugog, koji se kao naknadno objašnjenje dodaju nekom drugom dijelu, na neki se način stavljaju nasuprot njemu, ili se naročito ističu iza njega — uvijek odvajamo zarezom. Ako dobro ogledamo ovu rečenicu, to su pojmovi naporednosti i nabrajanja, naknadnog objašnjavanja, suprotnosti i naročitog isticanja. Zareze dakle po logičkoj interpunkciji stavljamo kad što stoji ravnopravno jedno pored drugog (*Preko ruke je prebacila svježi, bijeli ručnik*), kad se što nabraja (*Objavio je veći broj lirskih pjesama, aforizama, članaka, referata, prijevoda*), kada se što čime naknadno objašnjava (*Spomenut ćemo još dvije knjige o stočarstvu, obje od istoga pisca*), kada se što čemu suprotstavlja (*Malena je, ali hrabra*), i kada se što naročito ističe (*On je dobar, pretjerano dobar čovjek. — Reče im tada po jednu dobru riječ i ostavi im carevinu, da se slažu i da njom upravljaju.*).

U tome je eto sva tajna logičke interpunkcije: zarez se stavlja u naporednosti, u nabrajanju, u naknadnom objašnjavanju, pri izricanju suprotnosti i pri naročitom isticanju. Ovaj praktični savjet vrijedi za sve vrste rečenica: i za proste raširene, i za nezavisno-složene i za zavisno-složene. Prema tome vidi se da ni logička interpunkcija nije onako teška kao što se obično misli.

3. Ali premda je tako, primjena ovih općih načela nikada nije šablonska, nego svaka pojedina rečenica zahtijeva od pisca pojedinačno prosudivanje i aktivno rješavanje interpunkcijske problematike. To je onaj napor koji se traži od pisca, ali pisac ujedno doživljuje zadovoljstvo što i s pomoću interpunkcije daje lično obilježje svojem pisanom tekstu, što dakle dolazi do izražaja njegovo tumačenje njegovih misli. To je zapravo ono glavno što ljubitelji logičke interpunkcije toliko izdižu kao njezinu prednost. Ali da bi takav pisac mogao što pravilnije postupiti, potrebno je spomenuti još neke pojedinosti praktične naravi.

U proširenim rečenicama gotovo i nema razlike između gramatičke i logičke interpunkcije. Vokativi, imperativi, apozicije, nabrajanja na jednak se način obilježuju zarezima i po jednoj i po drugoj interpunkciji: *Danas*

⁷ Pravopis hrvatskosrpskoga književnog jezika, Zagreb 1960, str. 92.

ćemo, drugovi, govoriti o rezultatima svojih napora. — Idi donesi vode! Deder ustani! — Grad Zagreb leži na Savi. — Zagreb, glavni grad Hrvatske, leži na Savi. — Nemirni, grlati, nasmijani mladići kao da su sami stvorili ovaj svijet. Ipak nešto se češće odjeljuju zarezom po logičkoj interpunkciji one riječi i izrazi koji se upotrebljavaju da bi se označio subjektivni odnos lica koje govori. To su tzv. modalne riječi i izrazi: *bez sumnje, svakako, doista, možda, sigurno* i sl. Na primjer: *To je, možda, njegov najbolji rad. Svi će kandidati, sigurno, polagati.* Bez zareza takve rečenice imaju nešto drugačije značenje. Sa zarezom to je piščevo mišljenje, bez zareza obična deklarativnost: *Svi će kandidati sigurno polagati*, a ne možda *zbunjeno*.

Ni u *nezavisno-složenim* rečenicama nema velike razlike između gramatičke i logičke interpunkcije. U *suprotnim* rečenicama i po jednoj i po drugoj uvijek se stavlja zarez: *Sve je to lijepo, ali ja ne mogu to učiniti.* Tako je i sa *zaključnim* i *izuzetnim* ili *isključnim rečenicama*: *Moja je muka, dakle je i moja nagrada. Svi su se trudili, samo je on ljenčario.* Razlika je ipak u tome što se razlikuje prava i prividna suprotnost. Prava se odjeljuje zarezom, a prividna ne. Ta posljednja dolazi obično u vezi *ne samo — nego i, već i*: *On je ne samo nadaren nego i marljiv mladić!* Običnije bi se to reklo: *On je i nadaren i marljiv mladić.* Zaista nema nikakve suprotnosti između marljivosti i nadarenosti. Tako je i: *jedan ali vrijedan; mlad a hitar* i sl. *Sastavne* i *rastavne rečenice* po logičkoj interpunkciji ne odjeljuju se od glavne rečenice s obzirom na različne subjekte (kao po gramatičkoj), nego s obzirom na elemente naročitog isticanja ili zaključivanja ili posljedičnosti: *S nama je cijelo napredno čovječanstvo, i mi ćemo pobijediti. On je jako ostario, i više ništa ne vidi. Il' ćeš konja dati na razmjenu, il' ćemo ga na silu oteći. Ja i ovako i onako dangubim, bilo da idem s tobom, bilo da te ovdje čekam.*

Vidljiva je i značajna razlika između gramatičke i logičke interpunkcije baš u *zavisno-složenim rečenicama*. Po gramatičkoj zavisna se rečenica redovno odvaja od glavne zarezom: *Idem na koncerte, jer uživam u muzici velikih majstora. Kad je rat, nitko nikom nije brat.* Po logičkoj pak interpunkciji postupa se drugačije ako je zavisna rečenica ispred glavne, a drugačije ako je zavisna rečenica iza glavne. U prvom slučaju, koji se zove i obrnutim redom rečenica ili inverzijom, zarez se uvijek stavlja iza zavisne rečenice a ispred glavne: *Kad je rat, nitko nikom nije brat. Tko rano rani, dvije sreće grabi. Ako pogodiš, tvoja je nagrada.* Ali u tzv. redovnom redu rečenica, tj. kad je na prvom mjestu glavna a na drugom zavisna, dolazi do prosuđivanja stupnja zavisnosti, do procjene da li je zavisna rečenica bitno povezana s glavnom rečenicom ili možda nebitno, tj. tako da je samo dodana kao naknadno objašnjenje. Taj kriterij poznajemo već iz 2. t. ovog članka. Ako je zavisna rečenica bitno povezana s glavnom, tada se radi o

jednoj misaonoj cjelini pa je ne smijemo po logičkoj interpunkciji odijeliti zarezom. Polaznje na koncerte u sprijeda spomenutoj rečenici u najužoj je vezi s uživanjem u muzici velikih majstora, dakle bez zareza: *Idem na koncerte jer uživam u muzici velikih majstora.* U rečenici *Oni koračaju takvim hodom da se zemlja pod njima trese* glavna rečenica i nema potpun smisao bez zavisne, tako je s njom povezana u jednu cjelinu. A u rečenici *Brisat ću sve dugove ako mi povjerujete i uradite po mojim uputama* veza je glavne i zavisne tako velika da se bez radnje zavisne rečenice ne bi ni izvršila radnja glavne rečenice. Zarez stoga ne smije doći. Tako je i s odnosnim rečenicama slične povezanosti: *Naša je zemlja uvijek imala ljude koji su znali braniti interese svoga naroda.*

Ali ako zavisnost nije tako velika, tako bitna, nego je samo naknadno objašnjavanje ili apozitivnost bez kojih bi se glavčina misli lako razumjela, tada se takva zavisna rečenica odjeljuje od glavne: *Neprijatelj je cijelu zemlju za nekoliko dana pregazio, premda to nitko prije nije mogao očekivati.* Ova dopusna rečenica takvo je sporedno i naknadno objašnjenje koje ništa bitno ne obogaćuje misao glavne rečenice niti je s njom u kakvoj većoj povezanosti. Tako je i s rečenicama: *Vi ste časno izvršili svoje zadatke, kao što se jedino i moglo od vas očekivati. Drug mi je pisao iz Sirije, kamo je otišao prije pola godine. Odmah zatim smo sišli u dolinu Neretve, čija se voda bjelasala na suncu. Mi ćemo na podvalu podvalom odgovoriti, ako je podvala uopće dostojna čovjeka.* Zanimljivo je za različnost povezanosti, odnosno zavisnosti takvih rečenica ogledati prvu od tih rečenica. Ako u njoj izostavimo samo riječ *časno*, zarez nećemo stavljati jer glavna rečenica čak i nema tada potpuna smisla bez zavisne rečenice: *Vi ste izvršili svoje zadatke kao što se jedino i moglo od vas očekivati.* A posljednja od spomenutih rečenica *ako je podvala uopće dostojna čovjeka* neobično je jasan primjer takva naknadnog dodavanja. Bez obzira na to što je ona izrečena, sve će se odvijati onako kako je rečeno u glavnoj rečenici. Oni su sasvim odlučili odgovoriti na podvalu podvalom, a misao izrečena zavisnom rečenicom samo je puko rezoniranje bez efekta.

Malo se neobično čini što se svaka zavisna rečenica u inverziji odvaja zarezom. Kadšto se tako odvaja subjekt od predikata, što je i te kako velika veza, npr. u rečenici *Tko rano rani, dvije sreće grabi.* U spomenutoj raspravi prof. Belić je to opravdavao ovako: »Kada se to izvrši (tj. kada na prvo mjesto dođe zavisna rečenica, *bilješka moja*), time se lomi logički red u rečenici, zavisnoj se rečenici, koja je tim premetanjem naročito istaknuta, daje gotovo naporedni značaj sa glavnom rečenicom, njena zavisnost od glavne rečenice nije više tako određena kao što je onda kada se zavisna rečenica nalazi na svom pravom mestu. Zato se posle takve zavisne rečenice stavlja

zapeta.«⁸ Ovo zaista vrijedi za rečenice tipa *Kad je rat, nitko nikom nije brat*, a vrijedi i za suodnosne ili korelativne rečenice tipa *Koliko ljudi, toliko čudi*, za koje veli prof. Belić da su u tolikoj mjeri naporedne da je »često teško reći koja je rečenica glavna, a koja sporedna, toliko su one stilizovane«.⁹ Ovim korelativnim rečenicama slična je ona *Tko rano rani, dvije sreće grabi*, samo što je u glavnoj rečenici korelativna riječ izostavljena. U potpunosti bi rečenica glasila: *Tko rano rani, taj dvije sreće grabi*.

4. Glavni prigovor protivnika logičke interpunkcije upućen je protiv često dugih rečenica od tri i četiri retka koje po logičkoj interpunkciji nigdje nemaju zareza, pa se onda čitalac muči čitajući takve rečenice i tražeći mjesto gdje bi predahnuo. Pravopisna je komisija uvažila ovaj prigovor i dodala prijašnjim načelima o logičkoj interpunkciji napomenu da se u takvim dugim rečenicama ipak negdje treba da stavi zarez, i to »ondje gdje će najbolje poslužiti svome cilju, tj. ondje gdje je veza između rečenica najlabavija, odnosno gdje je kakva prekretnica u takvoj dugoj rečenici«.¹⁰ Tako će npr. rečenica prof. Belića iz članka »Pred novim zadacima« u 1. broju »Našeg jezika« g. 1949. dobiti zarez iza riječi *prionu* premda je izvorno bila napisana bez zareza: »*Tako i svi oni kojima je drag naš lepši narodni i književni jezik treba složno da prionu, da se posle svršenog velikog narodnog posla na bojištu posvršavaju i svi poslovi koji su od značaja za kulturno i duhovno podizanje naših naroda.*«

Još je jedno odstupanje od osnovnih načela logičke interpunkcije dopušteno po novom Pravopisu, a diktirala ga je potreba jasnoće. Nađe se kadšto kakva složena rečenica koja bez zareza može da ima dvojako značenje. Takva je npr. rečenica: *A to što si rekao meni nije jasno*. Da bi rečenica dobila pravo značenje koje zna samo pisac, potrebno je da ga on označi zarezom ili iza riječi *rekao* ili iza riječi *meni*, već prema značenju, premda po kriterijima logičke interpunkcije ne bi trebalo da dođe zarez, kao što nam pokazuje i rečenica *Sve što sija nije zlato*. Slična je nejasna rečenica *Onaj koji govori i piše normalno zna što želi reći*. Da li zarez iza *normalno* ili iza *piše*? Pisac je stavio crtu iza riječi *piše*, a mogao je staviti i zarez radi potrebe pravilnog shvaćanja onoga što se željelo reći.

5. Zadržao sam se malo dulje na prikazu problema u vezi s logičkom interpunkcijom jer sam svagdje gdje sam govorio o novom Pravopisu najviše pitanja dobivao baš o logičkoj interpunkciji i čuo najviše tužbi na njezine teškoće. Po načelu da je dobro polaziti od poznatoga prema nepoznatom zasnovao sam svoj prikaz na uspoređivanju gramatičke i logičke interpunkcije. Mislim da bi i nastavnici osnovnih i srednjih škola najviše uspjeha postigli u svojih učenika baš tom metodom, pa je s tom namjerom i napisan ovaj članak.

⁸ A. Belić: O. c., str. 18.

⁹ A. Belić: O. c., str. 18.

¹⁰ Pravopis, str. 107. i 108.

Ivo Ladika

(Svršetak)

- smiri (II,5,1)
 smrde (VII,4,2)
 smrt (X,1,6), smrti (VI,1,3;
 VI,5,2; VII,1,2; VIII,1,5)
 smrtnim (VII,2,2)
 spas (IV,3,3; VI,2,3)
 spasen (III,3,5; IX,5,3)
 sreća (X,2,1), sreće (X,8,3)
 sretnim (I,1,3)
 srnuh (VIII,4,3), srko
 (IX,4,4)
 sruši (III,1,6)
 starica (VII,5,5), starice
 (VI,5,4)
 stenje (VI,6,1), stenjo
 (IX, 2, 3)
 stida (IX,3,1)
 stišo (VIII,1,1)
 strada (X,6,2)
 strah (VI,1,4), straha (II,3,2;
 IV,2,2; VIII,5,1; IX,3,1)
 strašna (II,4,2; V,4,1),
 strašne (I,4,1), strašno
 (V,2,4), strašnu (I,8,1;
 VI,4,2)
 strepih (IV,3,3)
 strijela (V,6,5), strijeli
 (I,5,3), strijeljo (V,4,4)
 strvine (VII,4,2)
 studen (VII,1,2)
 studen (VII,2,6; VII,3,3),
 studena (VI,1,6)
 sunce (X,10,4; X,14,6),
 sunca (III,7,6; X,2,4)
 surva (V,5,5)
 suze (I,2,6; I,3,6; X,13,3)
 svijest (IV,4,1; VI,2,4; IX,
 4,2),
 svijesti (III,6,5; IV,2,3),
 sviješću (VI,1,4)
 svijestili (II,1,1)
 svijeti (I,7,4)
 svijetla (I,7,5), svijetlo
 (I,7,5),
 svijetlo (I,1,1; I,4,1; I,7,1;
 I,7,6; V,4,5; X,14,5),
 svijetlu (X,14,2)
 svjetlost (I,7,3; I,7,4; I,7,4;
 V,4,3; X,11,4)
 Šilom (II,1,4)
 šinu (V,6,6)
 šume (II,3,5; X,9,1)
 šupljom (III,4,1)
- Tama (I,1,1; V,4,1), tame
 (VIII, 5,5), tami (III,3,5;
 VI,3,6), tamu (IX,1,1)
 tanad (X,9,2)
 teče (VII,2,5), tekle (X,13,4)
 teret (VII,2,1)
 teški (III,3,1), teškoj (IX,5,2)
 teži (VII,2,3)
 težina (VIII,3,2)
 tiho (V,2,4)
 tijela (VI,3,4; IX,1,5), tijelo
 (VI,1,3; IX,4,3)
 tišine (III,3,3)
 tjelesa (IV,5,2; VI,1,6)
 tople (I,3,2)
 topot (III,3,1)
 trbuh (VII,1,2), trbuhe
 (IX,2,2)
 trgne (II,6,6)
 trno (IX,2,4)
 trpi (X,6,2)
 trune (IV,1,6)
 trupla (XX,1,3; IX,2,3),
 truplima (VII,1,1; VII,2,5);
 truplo (VI,1,2; VII,5,4)
 trzaj (VII,5,1)
 trzaju (VII,4,5), trzo (V,2,3)
 tuga (IX,5,6), tugo (X,13,6),
 tugu (II,2,6)
 tupi (III,3,4; III,5,4), tupim
 (II,1,4)
 tutanj (IV,5,2)
- Ubih (VI,5,6)
 ubod (II,1,5; IV,1,4; V,4,6)
 udar (III,5,4; IV,1,2; IV,4,5;
 V,3,2)
 udara (X,6,3)
 udaranje (III,6,4)
 udarce (IV,2,3)
 udove (VII,1,3)
 ugriz (IV,2,6)
 ugušena (III,1,6)
 ukočen (V,3,3)
 um (V,4,2), uma (VI,1,1)
 umirući (VI,6,1), umirućeg
 (VII,5,1)
 umorni (II,5,2)
 umukli (II,3,1)
 uranjo (IX,4,5)
 urlik (III,3,1)
 usni (V,3,4), usnu (VI,6,4;
 VII,3,5)
 usta (VIII,2,6; VIII,4,1;
 IX,5,1)
- uši (III,1,5)
 uške (VII,1,3; II,3,6)
 uzdah (V,5,4)
 uzdahnuo (V,5,3)
 užaren (IX,1,4)
 užasnih (VI,4,1)
- Vapno (VII,3,6; VII,4,2)
 vatrama (VII,1,4), vatrom
 (II,1,2), vatru (VII,3,3)
 vatrene (I,5,4)
 viču (VIII,2,3)
 vidim (X,13,5), vidio (V,1,1;
 V,1,1)
 vidom (I,1,3), vidu (III,7,5)
 vikala (III,1,2), viknuh
 (VII,2,4)
 viko (V,2,3)
 vlaga (VIII,6,6)
 voda (VII,2,4), vode (II,5,3;
 II,6,5), vodu (IV,5,4)
 vrat (I,3,4), vratu (VIII,3,6)
 vrisak (I,4,3; VI,3,3), vrisaka
 (VII,1,6), vrisakovi (I,5,6),
 vrisku (VI,2,5)
 vrisne (VI,2,4)
 vrište (X,7,1), vrišti
 (VI,1,4)
 vukli (II,3,3), vuklo (III,
 4,3), vuko (IX,2,4; IX,4,3),
 vukoh (IX,3,5)
- Zabode (I,3,4), zaboh
 (VI,3,4)
 zadrhtah (IX,5,4)
 zagrcra (IV,2,5)
 zajeco (X,13,1)
 zakoljak (VI,4,3)
 zaljulja (III,2,6; IV,3,5),
 zaljuljah (V,6,1)
 zaprepastih (VIII,2,1)
 zareži (III,2,4), zarežo
 (II,4,2)
 zastenjo (V,5,2)
 zatutnji (X,9,2)
 zavrištala (VI,3,5)
 zgasle (I,1,6)
 zgnječči (I,8,2)
 zine (V,5,5)
 zipke (X,2,3)
 zjao (V,6,4), zjapi (I,3,3)
 zjene (V,4,6), zjenu (I,1,5;
 I,2,4)
 zjenice (X,13,5)
 zora (V,4,3), zori (I,5,2)